

8. Sprinter Tyson Gay failed more than one drugs test this year, says source. (2013). The Guardian. Pridobljeno iz: <https://www.theguardian.com/sport/2013/jul/27/tyson-gay-drugs-positive-doping-usada>
9. US Track & Field Athlete, Gay, Accepts Sanction For Anti-Doping Rule Violation. (2014). Usada. Pridobljeno iz: <https://www.usada.org/sanction/us-track-field-athlete-gay-accepts-sanction-for-anti-doping-rule-violation/>

10. Chris Chavez. (2017) After his daughter's tragic death, Tyson Gay is on the road to recovery, running in her memory. Pridobljeno iz: <https://www.si.com/olympics/2017/06/20/tyson-gay-daughter-trinity-death-trial-olympics-career>

Caster Semenya

Lana Jeltnikar in Ladeja Novak

■ Uvod

Caster Semenya se je rodila v južni Afriki z XY kromosomom, ki je značilen za moškega, in z motnjo v spolnosti (DSD). Imela naj bi tudi nekatere moške značilnosti, kot je povečan testosteron in namesto jajčnikov testise. Ženske, rojene z redkim stanjem, ki jim daje Y kromosom, niso samo fizično podobne moškim, temveč imajo tudi enake možganske odzive na vizualne spolne dražljaje. Povišana vsebnost testosterona ji je že od začetka kariere in še do danes povzročala veliko težav (Caster Semenya, 2020). Testosteron ima namreč številne pozitivne učinke na športne dosežke, predvsem na povečanje mišične mase, s čimer je povezana večja moč. Prav tako zmanjšuje maščobno tkivo in zvišuje raven hemoglobina v krvi, kar je posebej dobrodošlo pri vzdržljivostnih športih (Devlin, 2019). Svetovno pozornost je prvič pridobila leta 2009, ko je na svetovnem prvenstvu v Berlinu tekmovala v teku na 800 metrov. Takrat je bila stara le 18 let. Še pred prvo tekmo v Berlinu pa so se drugi začeli spraševati o njenem spolu. Zdela se jim je namreč presenetljivo hitra ter vzpodbudila sume glede njenega spola. Strokovnjaki so bili zaskrbljeni zaradi njene hitrosti in pozvali so južnoafriške atletske organe, naj jo preizkusijo. Tudi njene tekmovalke so bile mnenja, da taka oseba, kot je ona, ne sme tekmovati z njimi in da je moškega spola. V Berlinu je osvojila zlato, vendar je bila zaradi IAAF primorana opraviti test, na podlagi katerega bi ji dopustili udeleževanje na Olimpijskih igrah kot ženska. Testiranje je pricurljalo v tisk, Semenyno telo pa so neusmiljeno analizirali strokovnjaki (North, 2019).

■ Študija o učinkovitosti testosterona

Angelica Hirschberg, ginekologinja švedskega olimpijskega komiteja s sedežem na univerzitetni bolnišnici Karolinska in prva avtorica študije, je dejala, da so rezultati pokazali vpliv testosterona na telesno zmogljivost žensk. „To še ni bilo dokazano, ker je bila izvedena večina študij pri moških,“ je dejala. Poleg tega študija kaže na povečanje učinkovitosti testosterona. Ravni testosterona so se povečale za več kot štirikrat, vendar so bile še vedno precej pod moškim. Izboljšanje vzdržljivosti pri povečani ravni testosterona je bilo za več kot 8 % (Devlin, 2019). IAAF je tako presodil, da morajo trans športnice ohranjati raven naravnega testosterona pod 5 nano molov na liter krvi, da bi lahko tekmovala v ženski kategoriji (North, 2019). Testosteron je v krvi vezan na protein SHBP (*sex hor-*

Velikanska prednost Semenye pred ostalimi dekleti (Caster Semenya, 2020).

mone binding protein) – temu pravijo celokupni testosteron. Različna stanja, kot so anoreksija, jetrne bolezni ali jemanje kontracepcije, lahko zvišujejo raven tega proteina in s tem vplivajo na višino razpoložljivega prostega testosterona. Ta sicer niha prek dneva – najvišji je zjutraj –, pri ženskah pa je povezan z menstrualnim ciklom. Pri ženskah navadno ne presega treh nanomolov na liter krvi, tik pred ovulacijo pa se lahko vrednost poveča do trikrat. Pri moških je vrednost odvisna tudi od starosti, razpon pa sega od 9 do 33 nanomolov na liter krvi (Zalokar, 2019). Torej športnice, podobne Semenyi, morajo jemati zdravila, ki zmanjšujejo testosteron, da lahko tekmujejo v teku na 400 m ali več. Športnica je trdila, da so pravila diskriminatorna in nepoštena. Maja 2019 je dejala: „IAAF me že desetletje poskuša upočasniti, vendar me je to naredilo še močnejšo.“ (Semenya izgubila tožbo proti IAAF-u glede ravni testosterona, 2020). Arbitražno sodišče za šport je dejalo, da so pravila za športnike z DSD diskriminatorna, vendar pa je diskriminacija „potrebna in razumna“ za zaščito „integritete ženske atletike“. Nekateri kritiki trdijo, da testosteron vendarle ni prevladujoč dejavnik zagotavljanja prednosti pri nekaterih športih (Devlin, 2019).

■ 2009

Na afriškem mladinskem prvenstvu je Semenya zmagala v teku na 800 m in 1500 m s časoma 1:56.72 in 4:08.01, s to tekmo je izboljšala svoj osebni rekord na 800 m za 7 sekund v manj kot 9 mesecih. Njen rezultat je postal svetovni rekord in avgusta istega leta je na svetovnem prvenstvu osvojila zlato medaljo v teku na 800 m z rezultatom 1:55.45 ter si ponovno priborila naslov za najhitrejšo žensko v njeni kategoriji. Po njeni zmagi je prihajalo do veliko vprašanj glede njenega spola, saj je premagala svoj prvi rekord za 4 sekunde v enem mesecu, kar je izjemno. Zaradi kombinacije njenega izgleda in hitrega napredka je IAAF zahteval naj naredi test verifikacije spola in si s tem zagotovi, da je njena spolnost ženska. Generalni sekretar IAAF je navzočim sporočil, da svetovne prvakinja ne bo, saj so jo odpeljali na test spola. »To je bil ukaz, ob katerem nisem imela izbire. Bila je najbolj ponižujoča izkušnja v mojem življenju,« se je več let kasneje spominjala Semenya. IAAF rezultatov zahtev-

nega testiranja, ki je obsegalo psihološki in zdravniški pregled, svoje mnenje pa so morali podati ginekolog, endokrinolog, psihiater, splošni zdravnik in specialist za določanje spola, nikoli ni ponudila na vpogled javnosti. Ko nekdo napreduje 25 sekund pri teku na 1500 m in 4 sekunde na 800 m, se takrat pojavi sum o zlorabi prepovedanih substanc. Prihajalo je tudi do vprašanj v razizmu organizacije IAAF, mnogi so se je pritožili, saj so njen primer obravnavali zelo negativno, in menijo, da nekateri v ozadju (Evropejci) niso želeli videti, da južno-afriška atletinja zmaga. Celo predsednik ASA (Athletics of South Africa) je priznal, da ji je lagal o vsebini testa in ji praktično podtaknil test spolne varifikacije (Caster Semenya, 2020). Njene človeške pravice so bile večkrat kršene znotraj teh postopkov. IAAF je posegala tako v osnovne pravice posameznika kot tudi v njihovo hormonsko ravnovesje. IAAF je sicer Semenji in ostalim hiperandrognim atletinjam dala na izbiro tri možnosti: vsakodnevno jemanje kontracepcijskih tablet, mesečno blokado hormonov z injekcijo ali operativni poseg. Semenya je v obdobju, ko si je morala umetno zniževati raven testosterona, občutila več stranskih učinkov. Imela je povišano telesno temperaturo, bolečine v trebuhu, zredila se je in nenehno ji je bilo slabo (Zalokar, 2019). Vse to se je poznalo na rezultatih.

■ 2010

Leta 2010 ji je bil vstop na lokalnem tekmovanju v Stellenboschu v Južni Afriki prepovedan, saj IAAF še ni izdal njenih rezultatov glede njenega spola. V začetku julija istega leta ji je IAAF dovolil ponovno udeleževanje na mednarodnih tekmovanjih, tako je počasi začela napredovati (North, 2019). Kasneje v letu 2011 in 2012 se je morala zadovoljiti s srebrom, saj jo je prehitela Rusinja Marija Savinova, ki je imela veliko pripomb, ali bo Semenya prestala test spola. Kasneje se je izkazalo, da se je Rusinja posluževala dopinga in je tako morala predati svoj naslov svetovne prvakinja, Semenya pa si je pridobila dve zlati medalji (Caster Semenya, 2020). Atletinje niso imele nobene možnosti za prvo mesto, kadar so tekle proti Caster Semenji, kot prikazuje tudi Slika 1, vendar niso imele nič več možnosti, kadar so tekle proti Rusinjam. Vedele so, da se v Rusiji in še marsikje drugje pojavlja organiziran doping.

Na tem mestu se je vredno vprašati, kaj bi se zgodilo, če bi se nad vsakim dopingiranim športnikom zgražali tako, kot se del športne javnosti zgraža nad Semenjo. O tem problemu je spregovorila tudi Brigita Langerholc, nekdanja vrhunska slovenska osemstometrašica in četrtja z olimpijskih iger leta 2000 v Sydneyju. Problematika, ki se nanaša na Semenjo, se ji zdi manj sporna kot primeri vseh atletinj, ki si umetno zvišujejo testosteron. Langerholčeva dvomi, da bi IAAF ravnala enako, če bi Semenya nastopala za ZDA. Meni, da je Semenya obraz črne Afrike, ki jo je še iz kolonialnih časov potrebno zatreti (Zalokar, 2019).

■ 2011

V letu 2011 pred začetkom Olimpijskih iger v Londonu se je šele začel boj med Samenjo in IAAF. IAAF je vprašanje o njenem spolu spremenila na vprašanje o vplivu testosterona na športne dosežke in leta 2011 sprejela pravilo o najvišji dovoljeni meji tega hormona – deset nanomolov na liter krvi – ta meja se kasneje še zniža (Caster Semenya, 2020). Imajo pa hiperandrogene tekmovalke še vedno velikansko prednost pred ostalimi tekmovalkami in jih velikokrat postavljajo v deprimiran položaj.

■ 2012–2017

Leta 2012 je bila Semenya izbrana za nošenje zastave svoje države na Olimpijskih igrah v Londonu. Priborila si je drugo mesto na OL, vendar so ji na koncu dodelili zlato medaljo pri teku na 800 metrov (zaradi odkritega dopingiranja Rusinje). Skozi leta je Semenya podirala svoje rekorde in rekorde svoje države ter dosegala najboljše rezultate. 16. aprila 2016 je Semenya postala prva oseba, ki je na državnem prvenstvu v Južni Afriki osvojila vse tri naslove na 400 m, 800 m in 1500 m ter postavila vodilne svetovne rekorde. 20. avgusta 2016 je na olimpijskih igrah v Rio v teku na 800 metrov osvojila zlato medaljo (Caster Semenya, 2020). Tudi v letu 2017 je dosegla najboljše rezultat.

■ 2018

Leta 2018 IAAF sprejme novo klasifikacijo, in sicer, da morajo tekmovalke znižati raven testosterona v krvi na manj kot 5 nanomolov na liter. To so naredili zato, da bi izenačili pogoje pri tekmovalkah. Tako je morala Semenya, ki je mela trikratno raven testosterona povprečne ženske, stanje močno zmanjšati. Mlada atletinja je kasneje na CAS-u tožila IAAF in pravilo, ki določa maksimalno količino testosterona v krvi za tekačice na srednje proge. Semenya na sodišču žal ni bila uspešna. CAS je sicer pravilo o hiperandrogonizmu označil za diskriminatorno, a dodal, da je taka diskriminacija nujna, saj pomaga pri ohranjanju skladnosti v ženski atletiki (»Semenya izgubila tožbo«, 2019). Slovenska rekorderka v teku – Maruša Mišmaš – meni, da imajo dekleta, kot je Semenya, ki imajo povišan testosteron, ogromno prednost pred ostalimi dekleti. Maruša pravi, da je ta prednost neupravičena. Take vrstnice so pravzaprav genetsko moški (imajo kromosome XY), ki se jim niso uspeli razviti moški spolni organi. Vseeno pa imajo nekoliko povišano raven testosterona in s tem prednost v športu pred ženskami XX. Mišmaševa meni, da take športnice ne spadajo v žensko kategorijo, čeprav športnice, kot je Semenya, spoštuje in ve, da se z »normalno razvitimi« moškimi ne morejo primerjati (Zalokar, 2019).

■ Semenya danes

Julija 2019 je bila diskvalificirana zaradi povišanega testosterona in ni smela tekmovali na Svetovnem prvenstvu v Dohi. S sprejetjem novega pravila bi si morala znižati testosteron s posebnim zdravilom. Novo pravilo, ki ga je sprejelo švicarsko vrhovno sodišče, pravi, da si morajo tekmovalke z DSD (motnjo v spolnosti) vsaj 6 mesecev pred tekmovanjem znižati testosteron za manj ali vsaj 5 nmol/L, če si želijo tekmovali v svetovnem merilu v disciplini na 400 m. Semenya je zavrnila njihov dogovor in noče jemati hormonskih zdravil (MacInnes, 2019). Po svoji vrnitvi od julija 2019 je osvojila prvo mesto na 300 m v Johannesburgu. Tekmo je osvojila s 36.78 sekundami. 29-letna atletinja, ki je osvojila kar dve zlati medalji in je trikratna svetovna prvakinja na 800 m, ne more več tekmovali v tej disciplini zaradi povišanega testosterona, ker se upira, da bi ga morala znižati. Zaradi novega pravila, ki ga IAAF ustvaril, je izpustila tekmovanje julija 2019 in bo morda izpustila tudi Olimpijske igre v Tokyu 2020, če si ne bo znižala raven testosterona. Svoje talenta pa ne bo zapravila samo za atletske steze, z letošnjim letom bo namreč začela igrati nogomet za klub Johannesburg v Južni Afriki (Athletics: I am here to stay, stresses Semenya after comeback victory, 2020).

■ Zaključek

Vsekakor Semenye ne smemo obravnavati kot dopinško goljufijo, saj to ni tema, o kateri bi lahko organizacija SLOADO imela svoje mnenje, saj športnica ne krši nobenih pravil. Tukaj se gre za pravila IAAF, ki veljajo le pri atletiki. Vseeno je bila Semenya od vsega začetka deležna mnogih kritik, njeno telo je bilo na ogled vsem Evropejcem, njeno zdravje pa je bilo zanemarjeno. Po mnenju zdravnika Montgomeryja je umetno zniževanje testosterona obraten doping. Meni, da je prisilno zniževanje ravni testosterona napačno. Oseba ima lahko srečo ali smolo, da se v njenem telesu proizvaja več testosterona, kar je popolnoma normalno. Zato bi lahko siljenje takih ljudi, kot je Semenya, ki morajo jemati zdravila za zniževanje ravni testosterona, kar navajajo nova pravila atletske organizacije, označili za obraten doping. Če bi bil primer Semenye označen kot doping, bi bila tekmovalka že zdavnaj kaznovana. Pri Caster ne gre za dopinški primer, ampak za medicinski primer, s katerim se je šport srečal prvič. Pri Caster niso dokazali nobenega namernega prekrška, ampak le stanje, ki ji omogoča določene privilegije pred ostalimi dekletmi. Danes ostaja tematika Semenye še vedno odprta in marsikomu tudi sporna.

■ Literatura

1. Athletics: I am here to stay, stresses Semenya after comeback victory. (2020). Pridobljeno iz <https://www.channelnewsasia.com/news/sport/athletics-i-am-here-to-stay-stresses-semenya-after-comeback-12437270>
2. Caster Semenya. (2020). Wikipedija. Prosta enciklopedija. Pridobljeno iz: https://en.wikipedia.org/wiki/Caster_Semenya#References
3. Devlin, H. (2019). Testosterone boosts women's athletic performance, study shows. *The Guardian*. Pridobljeno iz: <https://www.theguardian.com/science/2019/oct/15/testosterone-boosts-womens-athletic-performance-study-shows>
4. MacInnes, P. (2019). Caster Semenya blocked from competing at world championship. *The Guardian*. Pridobljeno iz <https://www.theguardian.com/sport/2019/jul/30/caster-semenya-blocked-defending-800-metres-title-athletics-world-championships>.
5. North, A. (2019). "I am a woman and I am fast": what Caster Semenya's story says about gender and race in sports. *Vox*. Pridobljeno iz: <https://www.vox.com/identities/2019/5/3/18526723/caster-semenya-800-gender-race-intersex-athletes>
6. Semenya izgubila tožbo proti IAAF-u glede ravni testosterona. (2020). RTVSLO. Pridobljeno iz: <https://www.rtvsl.si/sport/atletika/semenya-izgubila-tozbo-proti-iaaf-u-glede-ravni-testosterona/486936>
7. Zalokar, L. (2019). Caster Semenya in njen boj. *Delo*. Pridobljeno iz: <https://www.delo.si/sobotna-priloga/caster-semenya-in-njen-boj-216589.html>

Danil Lysenko

Nika Topole in Liza Žvokelj

■ O atletu

Danil Sergeyevich Lysenko je ruski atlet, rojen leta 1997. Njegova disciplina je skok v višino, v kateri ima osebni rekord 2,40 m, kar je 7. rezultat sveta. Izkazal se je že v mladinski konkurenci, ko je leta 2014 osvojil mladinske olimpijske igre. Kasneje med njegovi najboljši uvrstitvi spadata 1. mesto na Svetovnem prvenstvu v dvorani leta 2018 ter 2. mesto na Svetovnem prvenstvu na prostem leta 2017. Lysenko, dobitnik srebrne medalje v skoku v višino na Svetovnem prvenstvu 2017, je takrat dobil dovoljenje Svetovne atletike za sodelovanje na mednarodnih tekmovanjih kot nevtralni športnik (Tetrault-Faber, 2019). Veljal je za favorita na OI Tokio 2020.

■ Doping afera

Po zmagi na svetovnem prvenstvu v dvorani leta 2018 mu je Svetovna atletika (takrat IAAF) odvzela status nevtralnega atleta, ker mu ni uspelo posredovati informacij, kje se nahaja, kar je zahte-

Danil Lysenko na svetovnem dvoranskem prvenstvu 2018 (Ingle, 2019).

vano v skladu z antidopinškimi pravili in predpisi IAAF, in biti na voljo za testiranje zunaj tekmovanj (Sully, 2018). V aplikacijo Adams, kamor športniki naznanijo, kje in kdaj bodo prisotni za testiranje, je navedel kraj, za katerega se je izkazalo, da ga tam ni bilo. To je ponovil trikrat, zato je bil suspendiran za 2 leti. Ruska atletska zveza je imela rok za odgovor na dano odločitev kazni. Ker je AIU ('enota' za integriteto atletov) sklenila, da so razlogi Lysenka o njegovih okoliščinah lažni in podkrepljeni s ponarejenimi dokumenti, so se odločili za nadaljnjo preiskavo. Pojavil se je sum, da so v zadevo vključeni ruski funkcionarji. Suspendirali so sedem ljudi, vključno s predsednikom Ruske atletske zveze, izvršnim direktorjem Alexandrom Parkinom, Lysenkom in njegovim trenerjem Evgenijem Zagorulkom, ko so prišli do zaključka, da so bili predstavniki »vključe-